

FERMER XO'JALIKLARI FAOLIYATINI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHNING IQTISODIY AHAMIYATI

Urayimova Mexriniso Dilshodbek qizi

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo'nalishi 4-kurs talabasi,

Ilmiy rahbar: Ibragimova Gulnozaxon Sayidmurodovna

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola fermer xo'jaliklari faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy ahamiyatini tahlil qiladi. Unda mamlakatda qishloq xo'jaligi sohasining barqaror rivojlanishi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi fermer xo'jaliklarining roli ko'rsatib berilgan. Shuningdek, maqolada subsidiya va kreditlash tizimi, soliq imtiyozlari, texnika va innovatsiyalarni joriy etish orqali fermerlar samaradorligini oshirish mexanizmlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: fermer xo'jaligi, iqtisodiy samaradorlik, subsidiya, kreditlash, soliq imtiyozlari, qishloq xo'jaligi rivoji, innovatsiyalar.

Kirish. Fermer xo'jaliklari mamlakat iqtisodiyotining ajralmas qismi hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi sohasining barqaror rivojlanishi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda fermer xo'jaliklarining roli alohida o'rin tutadi. Fermer xo'jaliklari nafaqat ichki bozorni oziq-ovqat mahsulotlari bilan yetarli darajada ta'minlash, balki eksport salohiyatini oshirish, qishloq hududlarida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish orqali milliy farovonlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi qonuniy hujjatlarida fermer xo'jaliklarining maqomi, huquqlari va ularni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari aniq belgilangan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 09.10.2017 yildagi PF-5199-sonli “Fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish hamda qishloq xo'jaligi ekin maydonlaridan samarali foydalanish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmoni qishloq xo'jaligi subyektlari, xususan, fermerlar uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratadi, ularning huquqiy maqomini mustahkamlaydi va mazkur sohani yanada rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli chora-tadbirlarni belgilaydi [1]. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalarining kengashi faoliyatini tartibga solib, ularni qo'llab-quvvatlash bo'yicha aniq mexanizmlarni shakllantiradi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining 01.04.2021 yildagi O'RQ-680-sonli “Dehqon xo'jaligi to'g'risida”gi qonuni fermer

xo'jaliklariga mustaqil subyekt maqomini berib, ularning bozor tamoyillariga asoslangan faoliyat yuritishiga imkon yaratadi [2].

O'zbekiston agrar sohasida yetishtirilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining katta qismi aynan fermer xo'jaliklari hamda tomorqa yer egalari orqali yetishtiriladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, umumiy qishloq xo'jaligi mahsulotlarining deyarli to'liq ulushi fermer xo'jaliklari tomonidan ishlab chiqariladi, bu esa ichki bozorni oziq-ovqat bilan ta'minlashdagi ularning beqiyos rolini tasdiqlaydi. Fermerlar mahsulotlarining xilma-xilligi, yuqori sifat standarti va doimiy yetkazib berilishi aholini to'yimli va sifatli oziq-ovqat bilan ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, fermer xo'jaliklari barqaror qishloq xo'jaligini shakllantirishda juda muhim ahamiyatga ega. Barqaror qishloq xo'jaligi atrof-muhitni asrash, resurslardan samarali foydalanish, qishloq hududlarida ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash kabi tamoyillarni o'z ichiga oladi. Fermer xo'jaliklari o'z faoliyatida agrotexnika bilimlarni qo'llash, yuqori sifatli urug'liklar va zamonaviy texnika-texnologiyalarni joriy etish orqali hosildorlikni oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, resurslardan samarali foydalanish va chiqindilarni kamaytirish orqali barqaror agrar tizimini shakllantirishga ko'maklashadi.

Fermer xo'jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligidagi roli shundaki, ularning yetishtirgan mahsulotlari ichki bozor ehtiyojini to'la qondiradi. Oziq-ovqat xavfsizligi kontseptsiyasi aholining etarli, xavfsiz va sifatli oziq-ovqat bilan doimiy ta'minlanishini nazarda tutadi. Fermerlar tomonidan yetishtirilayotgan don, meva-sabzavot, go'sht va sut mahsulotlari bozorning talabini qondiradi, narxlarning barqaror bo'lishiga yordam beradi va importga bo'lgan qaramlikni kamaytiradi. Bu esa milliy iqtisodiyot mustaqilligini oshirish hamda xalqning sog'lom turmush tarzini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat tomonidan fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash siyosati ham o'z samaralarini bermoqda. Maqsadli subsidiyalar, imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari va qo'shimcha moliyaviy mexanizmlar fermerlarning ishlab chiqarish salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Bu qo'llab-quvvatlash tizimi fermerlarga yangi texnologiyalarni joriy etish, agrar infratuzilmani yaxshilash va bozor sharoitlariga moslashish imkonini beradi. Shu bilan birga, fermerlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish yo'li bilan kooperatsiyalar tashkil etilib, mahsulotlarni qayta ishlash va sotishni samarali boshqarish tizimi mustahkamlanmoqda.

Fermer xo'jaliklarining samaradorligini oshirish uchun davlat tomonidan yaratilgan iqtisodiy mexanizmlar subsidiyalar, imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari hamda zamonaviy texnika va innovatsiyalarni joriy etish tizimi O'zbekiston agrar sohasini raqobatbardosh va barqaror qilishdagi asosiy ustun yo'nalishlardir. Bu mexanizmlar fermerlar uchun resurslarni yanada samarali boshqarish, mahsulot sifatini

oshirish va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy rentabelligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Birinchiidan, davlat tomonidan berilayotgan subsidiya tizimi hozirda tubdan yangilanish jarayonida. 2025-yilga qadar agrar sohada 52 xil subsidiyalar mavjud bo'lib, joriy yildan boshlab ularni soddalashtirish va markazlashtirish maqsadida Qishloq xo'jaligi to'lovlar agentligi tashkil etilgan. Bu agentlik subsidiyalarni yagona tizim orqali ajratadi va tartibga soladi, bu esa fermerlar uchun ariza topshirish jarayonini sezilarli darajada yengillashtiradi [3]. Shuningdek, sun'iy buzuvchi hamda byurokratik to'siqlar kamaytiriladi, hamda "Agroportal" platformasi orqali barcha jarayonlar raqamlashtirilishi belgilangan. Yangi tartibga ko'ra, 2026-yilda 1,3 trillion so'mlik subsidiyalar avtomatik tarzda fermerlar uchun ajratiladi, bu esa ularning qo'shimcha hujjat topshirishiga ehtiyojni minimal darajaga tushiradi. Qolgan subsidiyalar ham sodda va tezkor tartibda beriladi, bu jarayonda ortiqcha tasdiqlar va hujjatlarni bekor qilish orqali vaqt tejash ta'minlanadi. Fermerlar uchun subsidiya mexanizmlarining amaliy misollari ham mavjud. Masalan, paxta va g'allani o'z mablag'i yoki kredit hisobidan yetishtirgan fermerlarga hosil qiymatining 10 foizi miqdorida subsidiya berilishi orqali ularning ishlab chiqarish xarajatlari kamaytiriladi va bozor raqobatiga tayyor mahsulot yetishtirish rag'batlantiriladi. Bu mexanizm orqali minglab fermerlar resurslarni samarali ishlatib, o'z imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Ikkinchiidan, fermerlar uchun mavjud kreditlash tizimi ishlab chiqarish jarayonlarini kengaytirish va modernizatsiya qilish uchun katta imkoniyat yaratadi. Masalan, tijorat banklari fermerlarga eng kam 7 yil muddatli kreditlar taklif qilmoqda, bunda dastlabki 2 yilga to'lovlar qoldirilishi ham ko'zda tutilgan. Bu kreditlar mahsulot yetishtirish, uni saqlash, qayta ishlash va qadoqlash kabi davriy xarajatlarni qoplashga xizmat qiladi. Shuningdek, 2025-yilda e'lon qilingan yangi kredit mexanizmlari fermerlarga foiz stavkalarini kamaytirish orqali qo'shimcha rag'bat beradi [4]. Masalan, moliyaviy jihatdan barqaror xo'jaliklarga kredit berishda foiz stavkasidan 2 foiz chegirma taqdim etish orqali kredit yukini yengillashtirish taklif qilinmoqda. Bu tizim "A" darajali kredit reytingiga ega fermerlar uchun alohida imtiyozlarni qo'llashga yordam beradi.

Uchinchiidan, soliq imtiyozlari agrar sektorni qo'llab-quvvatlashning muhim elementi hisoblanadi. O'zbekiston qishloq xo'jaligi strategiyasi doirasida, shuningdek, soliq stimullari orqali fermerlar uchun qulay sharoitlar yaratiladi [5]. Masalan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari bo'yicha korporativ daromad solig'i darajasi past bo'lishi yoki ba'zi hollarda nolga teng bo'lishi mumkin, shuningdek yer soliqlari va mol-mulk soliqlarida imtiyozlar taqdim etiladi. Bu yengilliklar fermerlar xarajatlarini kamaytirib, bozor fuqaro raqobatbardoshligini oshiradi.

To'rtinchidan, samaradorlikni oshirish uchun zamonaviy texnika va innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha davlat dasturlari ham muhim rol o'ynaydi. Suv tejovchi texnologiyalar, intensiv agrotexnologiyalar masalan, tomchilatib sug'orish, sun'iy sug'orish tizimlari va agrotexnik treninglar fermerlar hosildorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. 2025-yilning dekabr oyida qabul qilingan qarorlar doirasida paxtachilik va g'allachilikda zamonaviy intensiv agrotexnologiyalarni keng joriy etish bo'yicha choralar amal qilmoqda, bu esa hosildorlikni ko'paytirish va suv resurslarini tejashga yordam beradi [6]. Shuningdek, innovatsiyalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash ham ustuvor yo'nalishdir. Raqamli tizimlar orqali agrar xizmatlar, sug'urta va moliyaviy xizmatlar bilan bog'liq jarayonlarni avtomatlash va raqamlashtirish fermerlarga tezkor qaror qabul qilish, bozor sharoitlariga moslashish va salohiyatni oshirish imkonini beradi. Bunday platformalar orqali kredit va subsidiyalarni boshqarish samaradorligi oshadi hamda fermerlar innovatsion yechimlarga tezroq kirishadi.

Davlatning subsidiyalar, kreditlar, soliq imtiyozlari va innovatsiyalarni joriy etish orqali amalga oshirilayotgan siyosati fermer xo'jaliklarining ishlab chiqarish salohiyatini kuchaytirish, bozordagi raqobatbardoshlikni oshirish va agrar sektorni modernizatsiya qilish bo'yicha muhim qadamdir. Bu mexanizmlar fermerlarning barqaror iqtisodiy o'sishiga, mahsulot sifatini yaxshilashga va qishloq xo'jaligini milliy darajada yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Fermer xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligini oshirish mamlakat agrar sektorining barqaror rivojlanishi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim strategik vazifa hisoblanadi. Bu borada bir qancha samarali yo'nalishlar mavjud bo'lib, ularni tizimli ravishda joriy etish fermerlarning ishlab chiqarish salohiyatini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi.

Birinchidan, davlat qo'llab-quvvatlashini yanada samarali tizimlashtirish lozim. Fermerlar uchun subsidiyalar, imtiyozli kreditlar va soliq yengilliklarini markazlashtirish, raqamlashtirish va elektron platformalar orqali boshqarish orqali byurokratik to'siqlar kamayadi va resurslarni olish jarayoni soddalashadi. Bu esa, ayniqsa, kichik va o'rta fermer xo'jaliklari uchun ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish imkonini yaratadi. Maqsadli qo'llab-quvvatlash dasturlari hosildorlik va hudud salohiyatiga qarab ajratilganda, fermerlarning iqtisodiy samaradorligi yanada oshadi.

Ikkinchidan, innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali hosildorlik va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin. Zamonaviy agrotexnologiyalar, tomchilatib sug'orish tizimlari, avtomatlashtirilgan yer ishlash mashinalari va ekinlarni monitoring qilish tizimlari nafaqat ishlab chiqarish jarayonini tezlashtiradi, balki mahsulot sifatini ham yaxshilaydi. Shu bilan birga, raqamli

yechimlar orqali mahsulotni yetishtirishdan tortib, uni bozorga yetkazib berishgacha bo'lgan barcha jarayonlar optimallashtiriladi.

Uchinchidan, moliyaviy va kredit imkoniyatlarini kengaytirish ham fermerlar samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Uzoq muddatli, past foizli kreditlar, dastlabki to'lovlarni kechiktirish imkoniyati (grace period) fermerlarga ishlab chiqarish xarajatlarini qoplash va investitsion loyihalarni amalga oshirish imkonini beradi. Kreditlash tizimini hududiy ehtiyoj va ekin turlariga moslashtirish orqali ham hosildorlik, ham iqtisodiy rentabellik oshadi.

To'rtinchidan, bozor va mahsulot diversifikatsiyasini rivojlantirish tavsiya etiladi. Fermer xo'jaliklari mahsulot turini ko'paytirish, yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar yetishtirish va eksport salohiyatini oshirish orqali o'z iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada kuchaytirishi mumkin. Shu bilan birga, ichki bozor talabini doimiy kuzatib borish va unga moslashish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Beshinchidan, kooperatsiyalar va hamkorlikni rivojlantirish tavsiya etiladi. Fermerlar o'rtasida kooperativlar tashkil etish, mahsulotlarni qayta ishlash, saqlash va yetkazib berish infratuzilmasini birgalikda boshqarish orqali iqtisodiy samaradorlik oshadi. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta fermer xo'jaliklari uchun strategik ahamiyatga ega bo'lib, ularni bozor sharoitlarida raqobatbardosh qiladi. Shuningdek, kadrlar salohiyatini oshirish muhim yo'nalishlardan biridir. Fermerlar va xo'jalik xodimlarini modern agrotexnologiyalar, boshqaruv, moliyaviy savodxonlik va marketing bo'yicha muntazam o'quv va treninglar bilan ta'minlash, amaliy bilimlarni oshirish va samarali qaror qabul qilishni rag'batlantiradi. Bu esa ishlab chiqarish jarayonini yanada optimallashtirishga yordam beradi.

Oxirgi jihat - barqaror ekologik amaliyotlarni joriy etish. Hosildorlikni oshirish bilan birga tuproq unumdorligini saqlash, suv resurslarini tejash va agroekologik texnologiyalarni qo'llash uzoq muddatli barqaror rivojlanish va iqtisodiy samaradorlikni kafolatlaydi. Shu yo'l bilan fermerlar nafaqat daromadlarini oshiradi, balki atrof-muhitni saqlash va barqaror agrar tizimni shakllantirishga hissa qo'shadi.

Umuman olganda, subsidiya va kreditlash tizimi, soliq imtiyozlari, texnika va innovatsiyalarni joriy etish kabi mexanizmlar fermer xo'jaliklarining ishlab chiqarish salohiyatini kuchaytirish, mahsulot sifatini yaxshilash va agrar sektorni modernizatsiya qilishda strategik ahamiyatga ega. Shu yo'l bilan fermerlar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, qishloq hududlarida barqarorlikni ta'minlaydi va milliy oziq-ovqat xavfsizligiga sezilarli hissa qo'shadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, fermer xo'jaliklari faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish mamlakat qishloq xo'jaligi sohasining barqaror rivojlanishi hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat tomonidan subsidiyalar, imtiyozli kreditlar va soliq yengilliklari kabi qo'llab-

quvvatlash mexanizmlarining joriy etilishi fermerlarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy texnika va innovatsion agrotexnologiyalarni keng qo'llash ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirib, hosildorlik va mahsulot sifatini oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 09.10.2017 yildagi PF-5199-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 01.04.2021 yildagi O'RQ-680-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 27.02.2026 yildagi 81-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 26.04.2018 yildagi PQ-3680-son.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 23.10.2019 yildagi PF-5853-son.
6. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi rasmiy sayti – <https://gov.uz/oz/agro>